

บทที่ ๓

บริบทสภาพปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชนบ้านหนองไผ่

๓.๑ บริบทข้อมูลทั่วไปของชุมชนบ้านหนองไผ่

วัดและชุมชนนับว่ามีสายสัมพันธ์ที่เกี่ยวพันกันมาช้านาน หากวัดและชุมชนสามัคคีกันย่อมจะนำพาความสันติสุขมาสู่หมู่ชนในพื้นที่ สำหรับชุมชนบ้านหนองไผ่ แต่เดิมในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและเป็นที่พักพิงให้กับชุมชน แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนบ้านหนองไผ่ เริ่มมีรอยแตกร้าวซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องต่างก็พยายามประสานสัมพันธ์ให้วัดและชุมชนกลับมามีความสัมพันธ์เหมือนในอดีต ในบทนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาสภาพปัญหาสาเหตุปัญหาความขัดแย้ง และแนวทางการใช้การสานเสวนามาช่วยลดความขัดแย้งสร้างความสามัคคีระหว่างวัดกับชุมชน โดยมีรายละเอียดการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ด้านที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลหนองไผ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอด่านมะขามเตี้ย ห่างจากที่ว่าการอำเภอด่านมะขามเตี้ย ประมาณ ๕ กิโลเมตร มีถนนลาดยางเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลกลอนโด

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลด่านมะขามเตี้ย^๑

๓.๑.๒ ด้านสภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การเกษตร มีประปาหมู่บ้าน จำนวน ๑๔ แห่ง ที่เหลือเป็นพื้นที่เกษตรกรรมอาศัยน้ำฝน เหมาะแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่นเลี้ยงสัตว์ ทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ไม้ดอกไม้ประดับ ทำนา และปลูกพืชผัก การปกครอง แบ่งออกเป็น ๖ หมู่บ้าน การขนส่งสินค้าเกษตรโดยรถยนต์

^๑ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหนองไผ่, สัมภาษณ์, วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๘.

๓.๑.๓ ด้านพื้นที่

พื้นที่ตำบลหนองไผ่มีทั้งหมด ๕๘ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๓๖,๒๕๐ ไร่ พื้นที่การเกษตร๒๒,๘๙๐ ไร่^๒

๓.๑.๔ เส้นทางคมนาคม

ตำบลหนองไผ่มีถนนหลักตัดผ่าน คือ ถนน สายด่านมะขามเตี้ย – ท่ามะกา การคมนาคมมีความสะดวกเป็นอย่างมาก มีรถเมล์หรือรถสองแถวไปที่ตัวอำเภอเมืองตั้งแต่ ๖.๐๐-๑๘.๓๐ น.

๓.๑.๕ ข้อมูลสถานที่สำคัญ

สถานที่ในตำบลหนองไผ่

สรุปภาพรวมมีสถานที่สำคัญอันได้แก่ โรงเรียนสถานศึกษา ๔ แห่ง (โรงเรียนบ้านหนองไผ่,โรงเรียนบ้านหนองปากดง,โรงเรียนบ้านหินแต้น,ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) วัด ๓ แห่ง (วัดถ้ำเขาชะอางค์,วัดหนองปากดง,วัดหินแท่นลำภาชี) และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่

๓.๑.๖ ลักษณะภัยธรรมชาติที่ปรากฏ

ตำบลหนองไผ่มีภัยธรรมชาติเป็นประจำตั้งแต่ภัยแล้ง ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-กรกฎาคม จะขาดน้ำช่วงฤดูแล้งเป็นประจำเพราะเป็นที่ดอนชายเขาและช่วงที่ชลประทานหยุดส่งน้ำ ทำให้ผลผลิตพืชไม่ดี การแก้ไขปัญหาผู้นำหมู่บ้านได้ขอความช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลชุดสระน้ำขนาดใหญ่บริเวณทิศตะวันออกบนพื้นที่ของวัดถ้ำเขาชะอางค์ เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง และในช่วงฤดูฝนต้นเดือนตุลาคมของทุกปีเป็นช่วงปลายฤดูฝนที่จะมีพายุชุมชนนี้ก็จะมักพบกับอุทกภัยเป็นประจำจากจากปล่อยน้ำจากเขื่อนกักเก็บน้ำ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

๓.๑.๗ แหล่งท่องเที่ยวและสถานที่พักผ่อนของชุมชน

ตำบลหนองไผ่ มีแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่

-วัดถ้ำเขาชะอางค์ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ มีลักษณะเป็นถ้ำห้องโถงกว้าง ด้านในมีพระพุทธรูป (หลวงปู่เพชร) ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน มีลิงเป็นจำนวนมาก มีสภาพความเป็นธรรมชาติมาก เหมาะแก่การขึ้นไปเยี่ยมชมและไหว้พระ

-บริเวณฝายน้ำล้น ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ เป็นสถานที่พักผ่อนตามธรรมชาติ มีประชาชนนิยมมาเล่นน้ำและพักผ่อนเป็นจำนวนมาก

-สวนสาธารณะ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๖ มีขนาด ๑๒ ไร่ เหมาะสำหรับการพักผ่อนและออกกำลังกาย

๓.๑.๘ ข้อมูลด้านสังคม

จำนวนประชากรและครัวเรือน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของเกษตรกรตำบลหนองไผ่ จะกระจายอยู่บริเวณใกล้เส้นทางคมนาคมของแต่ละหมู่บ้าน และบริเวณรอบภูเขา อยู่กันเป็นกลุ่มเครือญาติ จำนวนประชากรมีไม่มากนักเฉลี่ยครัวเรือนละ๔-๕ คน

^๒ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหนองไผ่, สัมภาษณ์, วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๘.

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ประชากร	ชาย	ร้อยละ	หญิง	ร้อยละ
๑	หนองไผ่	๗๖๗	๓๘๓	๔๙.๙๓	๓๘๔	๔๕.๓๗
๒	หนองปากตง	๕๕๘	๓๐๘	๕๕.๒๐	๒๕๐	๔๔.๘๐
๓	หินแต่น	๘๖๘	๔๓๕	๕๐.๑๒	๔๓๓	๔๙.๘๘
๔	ท่าพะยอม	๕๕๖	๒๒๗	๔๐.๘๓	๒๘๙	๕๑.๙๘
๕	หนองไผ่เดิม	๔๑๒	๒๑๒	๕๑.๔๖	๒๐๐	๔๘.๕๔
๖	สี่แยก	๖๘๒	๓๕๕	๕๒.๐๕	๓๒๗	๔๗.๙๕
	รวม ๖ หมู่บ้าน	๓,๘๕๓	๑,๙๗๐	๔๙.๙๓	๑,๘๘๓	๔๘.๐๗

แผนภูมิที่ ๓.๑ ตารางแสดงจำนวนประชากรและสมาชิกในครัวเรือน ของชุมชนบ้านหนองไผ่

๓.๑.๙ ประวัติความเป็นมาของสมาชิกในชุมชน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

ประชากรในตำบลหนองไผ่ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่อยู่กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นคนเชื้อชาติ และสัญชาติไทย บางคนอพยพมาจากที่อื่น ส่วนมากที่อพยพมาจากอาชีพรับจ้าง เช่น ตัดอ้อย , ขุดมัน, เลี้ยงสัตว์จึงมีการย้ายถิ่นฐานมาที่บ้านหนองไผ่โดยมากมักจะเป็นคนอีสานตลอดจนชาวกระเหรี่ยงจากแนวชายแดนจังหวัดกาญจนบุรี ชาวลาวญวนจากบ้านหนองปลาหมอ จ.ราชบุรี แต่เดิมการตั้งบ้านเรือนจะปลูกสร้างอยู่บริเวณที่ราบสูง ชายเขา เพราะน้ำป่าจะท่วมไม่ถึง ลักษณะการสร้างบ้านเรือนสมัยก่อนจะเป็นบ้านยกพื้นสูง ปลูกสร้างด้วยไม้ หลังคาเป็น สังกะสีหรือจาก แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลง การปลูกสร้างบ้านของรุ่นลูกหลานเกษตรกร จะปลูกบริเวณใกล้เส้นทางคมนาคม และการสร้างบ้านก็จะเป็นบ้านพื้นติดดิน วัสดุที่ใช้สร้างจะเป็นปูนซีเมนต์ หลังคากระเบื้อง

๓.๑.๑๐ ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ

ประชาชนในตำบลหนองไผ่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยไว้อย่างดี มีการจัดงานในช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง งานวันขึ้นปีใหม่ และงานตามประเพณี เช่น การแต่งงาน การจัดงานศพ งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่

ด้วยประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ มีโอกาสทางการศึกษาน้อย และสถานะทางเศรษฐกิจยังมีความยากจนอยู่มาก ไม่กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ตัวเองต้องการ ยังต้องพึ่งพาคนที่มีความรู้มากกว่า ดังนั้นในการแสดงออกหรือการเสนอความคิดเห็นจึงต้องทำตามคนที่มีความรู้มากกว่า ตลอดจนผู้นำของชุมชนเป็นหลัก

ประชาชนบ้านหนองไผ่ จึงปะปนไปด้วยเชื่อทางศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการบูชาภูตผีเทวดาประจำหมู่บ้านอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ สังเกตได้จากการมีศาลเจ้าอยู่สองแห่ง อาจเป็นเพราะการศึกษาที่ยังไม่ได้รับการส่งเสริมที่มากพอ

ทางการศึกษาชุมชนบ้านหนองไผ่ มีสถานศึกษารองรับเพียงแค่การศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีโอกาสด้านการศึกษาน้อย ประกอบกับสถานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน ทำให้ประชาชนในชุมชนไม่กล้าคิด ขาดความมั่นใจเพราะพื้นฐานการศึกษาน้อย ทำให้ประชาชนในชุมชนบ้านหนองไผ่ มักจะพึ่งพาความคิดหรือคล้อยตามความคิดของผู้ที่มีฐานะร่ำรวยกว่า หรือมีการศึกษาสูง ผู้ทำหน้าที่ตำแหน่งทางราชการจึงมีอิทธิพลทางความคิดต่อประชาชนบ้านหนองไผ่โดยเฉพาะผู้นำที่สมาชิกในกลุ่มนับถือหรือที่เรียกว่าผู้นำตามธรรมชาติ

๓.๑.๑ ผู้นำตามธรรมชาติ กลุ่มตามธรรมชาติ

ประชาชนในตำบลหนองไผ่ยังนับถือผู้นำตามธรรมชาติทั้งผู้ที่มีอิทธิพล ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่าง, ผู้นำทางด้านการประกอบอาชีพ กลุ่มธรรมชาติจะเกิดขึ้นตามลักษณะอาชีพที่มีปัญหาและวัตถุประสงค์ความเชื่อค่านิยมเดียวกันตลอดจนค่านิยมในตัวบุคคลทางด้านผู้นำศาสนาอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีกำนัน และผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำทางราชการ คอยดูแลความสงบภายในหมู่บ้านอีกด้วยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบด้านการประกอบอาชีพการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบภายในหมู่บ้าน มีการแบ่งความรับผิดชอบตามการประกอบอาชีพ และการตั้งตัวแทนของแต่ละอาชีพนั้นเพื่อให้เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ของแต่ละสาขาอาชีพ หรือตามความต้องการของเกษตรกรที่อยากให้รัฐบาลช่วยเหลือ เช่น ตัวแทนด้านการประมง ด้านพัฒนาที่ดิน ด้านชลประทาน ด้านปศุสัตว์ ด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข เป็นต้น

๓.๒ สภาพปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชนบ้านหนองไผ่

ชุมชนบ้านหนองไผ่นับว่าเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายด้านประชากร ซึ่งส่วนมากเป็นประชากรที่อพยพย้ายถิ่นมาจากพื้นที่อื่นและหลายชาติพันธุ์ เช่นลาว ญวน กระเหรี่ยง คนไทยเชื้อสายพม่า เป็นต้นแม้จะมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติภาษาแต่ในอดีตผู้คนในชุมชนมีจิตใจเอื้ออาทร ถ้อยทีถ้อยอาศัย อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีผู้นำที่เข้มแข็งซึ่งเป็น อดีตเจ้าอาวาสวัดลำเขาชะอางค์ พระครูกาญจนสิริธรรม (เฉลิม แก้วทอง) เป็นที่ยอมรับและนับถือของคนในชุมชนท่านเป็นผู้ชักชวนชุมชนร่วมพัฒนาวัด โรงเรียน ตลอดจนดูแลพื้นที่ป่าในชุมชน ภายหลังเมื่อพระครูกาญจนสิริธรรมได้มรณภาพ ความขัดแย้งเริ่มก่อตัวขึ้นในชุมชน “บ้านหนองไผ่” นับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗ เป็นต้นมา นอกจากการขาดผู้นำที่เป็นศูนย์กลางความเชื่อถือและปัจจัยของความเจริญทางด้านวัตถุเริ่มเข้ามาสู่ชุมชน ซึ่งความเจริญนั้นแฝงมาด้วยผลประโยชน์ที่วิถีชีวิตคนในชุมชนเริ่มมีความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมกล่าวคือจากสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม คือ สังคมเกษตรที่ไม่ใช้เทคโนโลยีทางด้านวัตถุเครื่องทุ่นแรงและสารเคมี มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ พี่น้อง โดยมีศาสนา และมีขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้สังคมชุมชนอยู่ร่วมกันได้แม้ในชุมชน จะมีทัศนคติความเชื่ออาจจะแตกต่างกันไปบ้าง กลายเป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยากรแสวงหาความสบายมุ่งหาประโยชน์ไม่สนใจความสัมพันธ์เกิดความ

ขัดแย้งในด้านแนวทางการพัฒนาชุมชนรวมถึงวัดถ้าเขาจะอ้างด้วย และการเกิดปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรง เมื่อชาวบ้านและวัดผู้นำวัดเริ่มมีความคิดความเห็นไม่ลงรอยกัน

ปัญหาทางความเชื่อที่แตกต่างกันเริ่มก่อตัวขึ้นเรื่อย ๆ จนมาถึงในปี พ.ศ.๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน เริ่มเด่นชัดจนขึ้นเรื่อย ๆ และมีที่ท่าว่าจะไม่มีแนวโน้มลดลงเลย กรณีพิพาทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การจัดสรรแบ่งปันพื้นที่ทำกินทรัพยากรด้านป่าไม้ (พื้นที่บริเวณเขตวัดที่เป็นป่าชุมชน) และบางครั้ง ผู้นำชุมชนเองก็สามารถก่อให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นมาเองได้ เช่น กรณีต่อมา ได้มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นบริหารจัดการเองมากขึ้น ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญ อีกกลุ่มหนึ่ง คือ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ในช่วงแรกๆ ของการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นนั้น ฝ่ายปกครองท้องถิ่น ที่เกิดความรู้สึกว่า ถูกลดบทบาทและความสำคัญลง ไปอย่างมาก จนทำให้หลายๆ พื้นที่ มีการต่อต้านกันและแสดงออกด้วยการไม่ให้ความร่วมมือ นำไปสู่การแบ่งพรรคแบ่งพวกเกิดขึ้นในชุมชนจนขยายผลเข้ามาถึงวัดถ้าเขาจะอ้างด้วย แนวทางการพัฒนาวัดของเจ้าอาวาสรูปใหม่ไม่ค่อยฟังความคิดเห็นจากชุมชน และในขณะที่คนในชุมชนบางกลุ่ม มีความเกรงอกเกรงใจต่อพระสงฆ์ก็จะมีความคิดเห็นที่สอดคล้องตามเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน จึงเริ่มเกิดความขัดแย้งกับชาวบ้านอีกกลุ่มที่มีความเห็นต่างออกไปทำให้ แนวทางการพัฒนาวัดซึ่งมักจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรชุมชน ตลอดจนการอุปถัมภ์จากชุมชนในด้านการเงินและการมีส่วนร่วมของชุมชนเริ่มลดน้อยลงจึงทำให้เกิดความขัดแย้งอยู่เสมอ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนก็มักจะเป็นต้นเหตุสร้างความขัดแย้งเสียเองโดยมักทั้งปัญหาอันเกิดจากความไม่พร้อมของคน และท้องถิ่น ไว้ข้างหลัง สภาพปัญหาปัจจุบันแสดงให้เห็นได้ชัดว่าความขัดแย้ง จากการแย่งชิงผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่นกลายเป็นเชื้อโรคร้ายที่แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว เพราะต้องการอำนาจทางการบริหาร เพื่อการเข้าสู่อำนาจในท้องถิ่น และตรงนี้เองก็เป็นจุดหนึ่งที่สร้างปัญหา ในความเห็นต่างของชุมชนบ้านหนองไผ่ ได้สร้างความวิตกกังวลต่อกลุ่มบุคคลในชุมชนเป็นอย่างมาก ถึงความขัดแย้งที่อันเป็นสาเหตุที่ขยายผลไปสู่ความรุนแรงได้ จากสภาพปัญหาที่เพิ่มขึ้นและขยายวงกว้างออกไป จากที่เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลด้วยกัน ด้วยความคิดเห็นและมุมมองที่ต่างกัน ขยายผลไปยังชุมชนในหมู่บ้านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในสังคมประเทศชาติที่สำคัญ ได้กลายมาเป็นความขัดแย้งทั้งในระดับบุคคลจนกระทั่งเข้ามามีผลกระทบในระดับโครงสร้างทางสังคม

๓.๓ สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

จากสภาพปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนบ้านหนองไผ่ดังกล่าว พบว่า สาเหตุความขัดแย้งที่นำไปสู่ข้อพิพาทและทำลายความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน สามารถเรียงลำดับสาเหตุที่มาของปัญหาความขัดแย้งได้ดังนี้

๓.๓.๑ ปัญหาด้านทรัพยากร

การรุกล้ำเขตแดนที่เป็นพื้นที่เขตวัดเดิม(ปัจจุบันเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์)^๓ เพื่อเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าวัด จากการที่ผู้วิจัยสอบถามจาก เจ้าอาวาสวัดพบว่า “ในอดีตพื้นที่เขตวัดนี้ ผู้นำชุมชนกับพระสงฆ์ได้ร่วมกันพัฒนาจัดสรรและตกลงรับทราบเขตของวัดแบบไม่มีหลักฐานเป็น

^๓นายประสาร ศิริมัว, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหนองไผ่, สัมภาษณ์ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๗.

หนังสือบอกเขต เมื่อวันเวลาผ่านไปความเจริญเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนโดยรอบของวัดพื้นที่ ที่เป็นป่าจึงถูกถากถางทำการเกษตรกันหมดทำให้ทรัพยากรทางด้านป่าไม้หมดไป ทำให้ชาวบ้านบางคนตลอดจนถึงผู้นำชุมชนเองบางเข้ามาลักลอบในการตัดไม้ บ้างก็อ้างว่าต้นไม้ยืนต้นตายจึงเข้ามาตัดนำไปเผาถ่านบ้างเลื่อยเป็นตัวไม้บ้าง”^๔ ซึ่งสอดคล้องจากการสอบถามผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ใหม่บอกว่า “เหตุที่ต้องรีบทำพื้นที่ในเขตรอบบริเวณวัดนี้เป็นที่สาธารณะประโยชน์เพราะปัจจุบันมีการลักลอบขุดตักหน้าดินตลอดจนถึงการลักลอบตัดไม้ นำไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวทำให้ป่าพื้นที่สุดท้ายของชุมชนเสื่อมโทรม หากไม่ทำตอนนี้เกรงว่าจะมีปัญหาการรุกร้าเหมือนเขตวัดถ้ำเขาชะอางค์”^๕

๓.๓.๒ ปัญหาอิทธิพลทางด้านความคิด

เนื่องจากว่าคนในชุมชนส่วนมากมีการศึกษาน้อย บางครั้งการตัดสินใจมักคล้อยตามผู้นำชุมชน ดังเช่น กรณีการสร้างโรงเลี้ยงไก่ในชุมชน บริเวณหน้าวัดและโรงเรียน ไม่มีชาวบ้านทำการคัดค้านผลกระทบในอนาคตเรื่องมลพิษทางกลิ่น ทั้งที่ผู้อำนวยการโรงเรียนและเจ้าอาวาสวัดพยายามเสนอเหตุและผลของผลกระทบแต่ก็ไม่มีใครฟัง จากการสังเกต ผู้วิจัยพบว่าผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้านบอกว่าไม่มีผลกระทบเพราะมีระบบจัดการที่ดีแล้ว ชาวบ้านก็คล้อยตามและไม่คัดค้านการสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่สุดท้ายโรงเลี้ยงไก่นี้ก็นำมาซึ่งปัญหากลิ่นรบกวนจากอุจจาระไก่ตลอดจนแมลงวันที่มากขึ้น

๓.๓.๓ ปัญหาการไม่ยอมรับเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันของบางกลุ่มในชุมชน

จากการสอบถามผู้ใหญ่ทั้ง ๖ หมู่ พบว่า ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่มีความเห็นว่าไม่ไว้วางใจเจ้าอาวาสในด้านการเงิน เพราะเนื่องจากว่าเจ้าอาวาสเคยมีครอบครัวมาก่อนและมีลูกหลายคนตลอดจนลูกหลานส่วนมากของเจ้าอาวาสก็ไม่ได้มีฐานะร่ำรวยอะไร บางครั้งเจ้าอาวาสก็จะเอาเครื่องสังฆทานที่ทำนรับไว้แบ่งแจกจ่ายให้ลูกหลานและบางครั้งก็พยายามตั้งข้อสังเกตว่าอาจจะมีการให้เงินทองที่เป็นส่วนในการก่อสร้างไว้มอบให้ไปด้วย ที่สำคัญในการก่อสร้างบางอย่างเจ้าอาวาสก็ไม่ค่อยปรึกษาขอความเห็นจากชาวบ้านและการก่อสร้างบางอย่างชาวบ้านมองว่ายังไม่ใช่เรื่องจำเป็นโดยที่เดียวแต่เจ้าอาวาสก็ได้ทำไป จนทำให้ผู้นำชาวบ้านและชาวบ้านบางคนไม่พอใจ ซึ่งเจ้าอาวาสเองก็พยายามอธิบายเหตุผลว่า เป็นเครื่องสังฆทานส่วนที่เหลือใช้และเกินกาลที่จะเก็บเลยแบ่งแจกจ่ายออกไป ส่วนในเรื่องก่อสร้างที่เพิ่มวัสดุลงไปเพื่อความแน่นหนากลัวลึงจะรื้อเพราะเขตวัดนั้นมีลิงป่าเป็นจำนวนมาก แต่ก็ด้วยอคติจากการไม่ไว้วางใจจึงไม่มีใครฟัง

กล่าวสรุปสาเหตุของความขัดแย้งในชุมชนบ้านหนองไผ่ เริ่มต้นจากความอยากได้ครอบครองทรัพยากรซึ่งเริ่มมีจำกัด การมุ่งหาประโยชน์ส่วนตนของผู้นำและผู้มีอิทธิพลจนละเลยสนใจผลกระทบที่จะตามมาและตกเป็นปัญหาของชุมชนอีกทั้งความไม่มั่นใจ ไม่ไว้วางใจและขาดความเชื่อมั่นในตัวผู้นำซึ่งเดิมเป็นที่ผู้นำทางจิตใจของชาวบ้านทำให้ปัญหาเกิดขึ้นเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น

๓.๔ ผลกระทบจากความขัดแย้ง

^๔ เจ้าอาวาสวัดถ้ำเขาชะอางค์, สัมภาษณ์, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๗.

^๕ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑, สัมภาษณ์, ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗.

จากสภาพปัญหาความขัดแย้งในชุมชนบ้านหนองไผ่ ผู้วิจัยพบว่าจากความขัดแย้งนี้ ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนนี้สองด้านคือเชิงลบและเชิงบวกดังต่อไปนี้

๓.๔.๑ ผลกระทบเชิงลบ

จากปัญหาความขัดแย้ง จากการรุกรานพื้นที่ป่าในเขตวัดนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตน ทำให้ระบบนิเวศของป่าชุมชนเปลี่ยนแปลงสังเกตจากฝูงลิงป่า ที่เริ่มขยายอาณาเขตในการออกหาอาหาร โดยการที่ฝูงลิงป่าได้บุกเข้าไปพืชสวนพืชไร่ของชาวบ้านบริเวณรอบวัด ทำให้พืชผลผลิตเสียหาย ทำให้ชาวบ้านหลายๆครัวเรือนเริ่มมีการออกมาต่อต้าน ตลอดจนถึงการขู่มขู่ข่มขู่ ต่อผู้ที่เข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่าของวัดตลอดจนถึงผู้นำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าวนี้ถูกกดดันความเชื่อจากชุมชนและด้วยเหตุนี้เองผู้นำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรุกรานพื้นที่ป่า และส่งเสริมปลูกสร้างโรงเลี้ยงไก่ในชุมชนนั้นหมดความน่าเชื่อถือต่อชาวบ้านในชุมชน ทำให้ผู้นำชุมชนปลุกกระดมสร้างควมไม่ไว้วางใจต่อเจ้าอาวาสของวัดถ้าเขาจะอ้างค์ เพราะคิดว่าส่วนหนึ่งการที่ถูกชาวบ้านลดความน่าเชื่อถือนั้น เป็นเพราะเจ้าอาวาสอยู่เบื้องหลัง ทำให้เกิดการแบ่งฝ่ายกันในหมู่บ้าน ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนผู้นำชุมชน อีกฝ่ายหนึ่งสนับสนุนเจ้าอาวาส ทำให้ความขัดแย้งขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญปัญหานี้ทำให้ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มกลับไม่สนทนากันเหมือนก่อน หากมีการพบปะ ก็ไม่สนิทใจเหมือนในอดีต

๓.๔.๒ ผลกระทบเชิงบวก

จากปัญหาความขัดแย้งรุกรานพื้นที่ป่าของวัดเพื่อที่นำทรัพยากรทางด้านป่าไม้ไปใช้จากบุคคลบางกลุ่มแล้วเกิดความขัดแย้งกับวัด ทำให้หมู่บ้านในชุมชนตื่นตัวที่จะรักษาป่า ตลอดจนถึงปัญหาโรงเลี้ยงไก่ที่ชาวบ้านคล้อยตามผู้นำชุมชนจนเกิดผลกระทบมลพิษทางด้านกลิ่นและแมลงวันรบกวนทำให้ชาวบ้านนั้นเริ่มตระหนักในการคิดพิจารณาไตร่ตรองกับความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านตลอดจนถึงชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของวัดที่จะเป็นเขตรักษาพื้นที่ป่าของชุมชนเอาไว้

๓.๕ วิธีการจัดการความขัดแย้งของชุมชนที่ผ่านมา

ในเบื้องต้นในการระงับปัญหาของชุมชนคือ เจ้าอาวาสวัดถ้าเขาจะอ้างค์พร้อมด้วยคณะสงฆ์วัดถ้าเขาจะอ้างค์ ได้ทำหนังสือเชิญอย่างเป็นทางการไปถึงผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนทุกหมู่ เพื่อประชุมการจัดงานบุญประจำปี แต่อันที่จริงแล้ว วัดประสงค์ที่แฝงอยู่ในการประชุมครั้งนี้ ก็เพราะที่จะเชิญคู่ขัดแย้งทุกฝ่ายเข้ามาพบกันที่สำคัญ เจ้าอาวาสและวัดเองก็มีส่วนได้ส่วนเสียในความขัดแย้งครั้งนี้ จึงได้วาง “มานะ ทิฐิ” ลงเป็นเจ้าภาพในการตั้งวงสานเสวนากัน ทั้งหมด ๓ ครั้งดังต่อไปนี้

ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗

ในการประชุมครั้งนี้ ผู้นำชุมชนมาด้วยกันพร้อมหน้าขาดแต่ กำนัน กับ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๔ ที่ไม่ได้มา เมื่อเสร็จวาระการจัดงานบุญประจำปี โดยแจกจ่ายละเอียดยการจัดงานเสร็จแล้วก็ได้เลิกประชุม หลังจากนั้นเจ้าอาวาสได้สร้างสะพานใจด้วยโทรสอบถามกำนัน และผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔ ว่าเป็น

อย่างไรไม่สบายหรือแสดงความเป็นห่วงเป็นใยต่อบุคคลทั้งสองทำให้บุคคลทั้งสองลดทอนที่ที่แข็งกร้าวต่อเจ้าอาวาสลง

แม้การประชุมครั้งที่ ๑ นี้จะไม่ได้พูดถึงความขัดแย้งในหมู่บ้าน แต่ก็จุดเริ่มต้นที่คุ้งขัดแย้งนั้นได้หันหน้าเข้ามาคุยกัน

ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๗ (ยกระดับความสัมพันธ์)

เป็นการประชุมครั้งที่ ๒ ในการจัดงานบุญประจำปีเพื่อที่จะแบ่งฝ่ายรับผิดชอบงานในแต่ละหมู่บ้าน วิธีเช่นเดิมเจ้าอาวาสได้ทำหนังสือไปยังผู้นำชุมชนพร้อมทั้งคณะกรรมการชุมชนทุกหมู่บ้าน ครั้งนี้ผู้นำชุมชนพร้อมคณะกรรมการมากันพร้อมหน้า ทำให้การประชุมจัดงานบุญประจำปีเป็นไปอย่างราบรื่น ชาวบ้านได้แบ่งงานกันด้วยรอยยิ้มและความเต็มใจ

จากการประชุมครั้งนี้ทำให้เห็นว่า คุ้งขัดแย้งจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมใจกันในการช่วยกันจัดงานบุญที่วัด ทำให้เห็นว่า ผลพลอยได้จากการประชุมจัดงานนี้ ทำให้คุ้งขัดแย้งมีกิจกรรมงานบุญร่วมกันโดยเอาผลประโยชน์ของวัดและพระพุทธศาสนาเป็นหลัก แม้ในใจอาจจะมีความขัดแย้งเจืออยู่บ้างก็ตาม ถือว่าเป็นการยกระดับการฟื้นฟูความสัมพันธ์มาอีกระดับหนึ่ง

ครั้งที่ ๓ เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

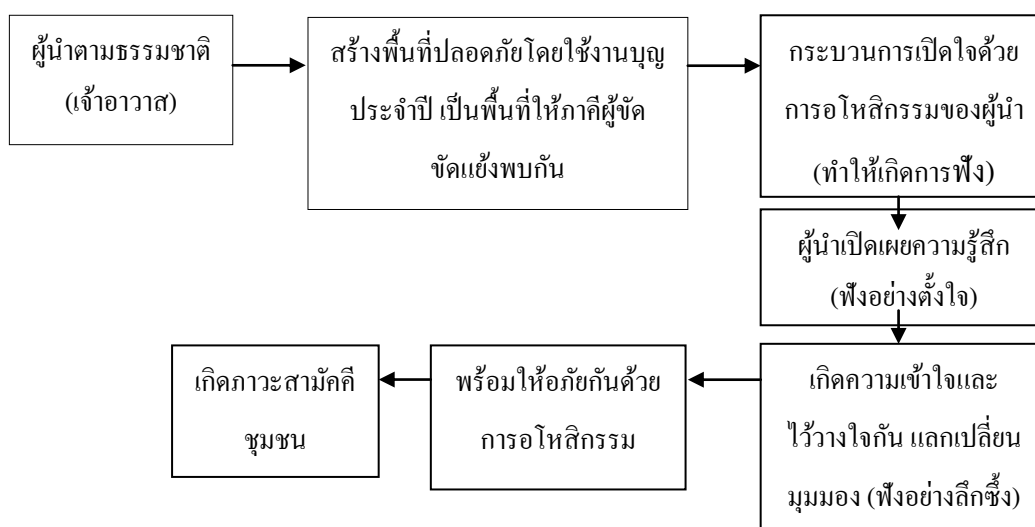
การประชุมครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะถึงงานบุญประจำปี ซึ่งถือได้ว่า ครั้งนี้เป็นการสรุปงาน และหลังสรุปงาน เจ้าอาวาสวัดก็ได้กล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน พร้อมทั้งกล่าวโอหสิกรรมแก่ชาวบ้านทุกคนหากทำให้ชาวบ้านไม่พอใจในเรื่องที่ผ่านมา และขอให้ชาวบ้านทุกคนที่ไม่ไว้วางใจในตัวเจ้าอาวาสพูดในสิ่งที่ตนคิดต่อเจ้าอาวาสในทุกเรื่องและไม่มีการแสดงท่าทีว่าจะคัดค้านในทุกเรื่อง ด้วย “ขันติธรรม” ของเจ้าอาวาสนั่นเอง เมื่อชาวบ้านได้พูดในทุกเรื่องทุกประเด็นเสร็จ เจ้าอาวาสก็ขอโอกาสในการเผยความในใจให้ชาวบ้านฟัง พร้อมทั้งประเด็นความเห็นต่างและขัดแย้งในเรื่องผืนป่าเขตวัดอีกด้วย ชาวบ้านก็รับฟังด้วยดี เมื่อทุกคนได้แสดงออกถึงปัญหาที่ติดค้างอยู่ในใจแล้ว กำนันก็ได้ขอโอหสิกรรมกับเจ้าอาวาส และในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนฝ่ายปกครอง ก็ได้ประกาศขอความร่วมมือแก่ทุกคนว่า “เราจะไม่กลับไปมองอดีต แต่เราจะมองไปข้างหน้า” ชาวบ้านทุกคนก็มีท่าทีเห็นตาม

หลังจากการประชุมครั้งนี้ผ่านไป ตลอดจนถึงงานบุญประจำปีเสร็จสิ้น ผู้วิจัยจึงสังเกตได้ว่า ชาวบ้านนั้น ร่วมกันช่วยงานบุญอย่างแข็งขัน เหมือนกับว่าไม่มีความขัดแย้งได้เกิดขึ้นในชุมชนที่ผ่านมาเลย อดีต ที่เคยมีกับเจ้าอาวาส ก็เหมือนกับว่าชาวบ้านทุกคนได้มองข้ามไป แม้ในข้อสังเกตนี้เป็นข้อสังเกตที่ไม่สามารถวัดได้จากภายในจิตใจของชาวบ้านว่า ชาวบ้านมีภาวะความขัดแย้งลดลงเพียงใด แต่การสังเกตท่าทีของทุกฝ่ายนั้นก็ถือว่าเป็นเครื่องที่ “น่าจะ” ประจักษ์ในสามัคคีความปรองดองที่น่าจะเกิดขึ้นได้

แต่หากว่าการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้มีการจัดการอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอนผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการจัดวางสานเสวนาอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยได้นำเสนอ แนวคิด “พุทธสานเสวนา” ที่จะช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชุมชนบ้านหนองไผ่แห่งนี้ในลำดับต่อไป

แผนภูมิที่ ๓.๒ แนวทางการจัดการความขัดแย้งของชุมชนบ้านหนองไผ่

พบว่า เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการที่ฝ่ายรุกและฝ่ายรักษาทรัพยากรธรรมชาติในเขตวัด แม้ผู้รุกรานจะอ้างว่า พื้นที่ป่าตรงนี้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณะประโยชน์ชุมชนแล้วก็ตามแต่ชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยก็อ้างว่าที่ตรงนี้อดีตเจ้าอาวาสและคนเฒ่าคนแก่ในอดีตที่เคยช่วยกันจัดสรรนั้นหลายคนยังอยู่เป็นพยานว่าเป็นเขตของวัด และควรที่จะให้วัดดูแล ทั้งยังเป็นผืนป่าพื้นที่สุดท้ายของชุมชน ตลอดจนถึงปัญหาโรงเลี้ยงไก่ที่เกิดขึ้นบริเวณหน้าวัดและบริเวณโรงเรียนบ้านหนองไผ่ ที่ส่งกลิ่นเหม็นรบกวนจากชาวบ้านบริเวณนั้นจากการที่ผู้นำหมู่บ้านได้อนุญาตให้สร้างได้โดยที่บอกกับชาวบ้านว่าจะไม่สร้างความเดือดร้อนเพราะมีระบบจัดการที่ดี และชาวบ้านก็คล้อยตามโดยไม่มีใครคัดค้าน

ที่สำคัญปัญหาความสงสัยในการบริหารเงินบริจาคของเจ้าอาวาสปัจจุบันนั้นทำให้ชาวบ้านไม่มีความไว้วางใจโดยชาวบ้านบางส่วนได้ยึดโยงเหตุและผลว่าเจ้าอาวาสมีลูกหลานเยอะและมักจะนำเงินและของใช้ให้ลูกหลานอยู่บ่อยๆ จนทำให้ชาวบ้านหลายๆ คนเกรงว่าจะมีการนำเงินบริจาคในส่วนที่ทำการก่อสร้างวัดนั้นนำไปใช้ด้วย ตลอดจนถึงเจ้าอาวาสเองก็ไม่ค่อยอธิบายให้ชาวบ้านฟัง และที่สำคัญเจ้าอาวาสเองก็มักคิดว่าชาวบ้านคงไม่ได้คิดอะไรมากกว่าการให้นั้นเป็นทาน บางทีบางครั้งในการก่อสร้างอะไรก็แล้วแต่ในบางเรื่องที่ไม่จำเป็นก็ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจแม้ว่าเจ้าอาวาสจะพยายามอธิบายเหตุผลต่างๆ แต่ขาดการรับฟัง

จากประเด็นข้างต้นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น แท้จริงแล้วเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการไม่รับฟังกันของคู่ขัดแย้ง เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นก็สร้าง “อคติ” มาเป็นกำแพงที่ปิดกั้นในการที่จะพูดคุยหาเหตุผลในปัญหาซึ่งกันและกัน ด้วยบางคนก็มี “มานะทิฎฐิ” ในฐานะตำแหน่งเป็น

ผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน ตลอดจนถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ที่เป็นกำแพงปิดกั้นในเรื่องที่จำเป็นต้อง “รับฟังซึ่งกันและกัน” จนบานปลายกลายเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

จนแนวทางจัดการความขัดแย้งเริ่มจากเจ้าอาวาสได้หาโอกาสในการที่จะคลี่คลายความขัดแย้งนี้ด้วยการเปิดพื้นที่การประนีประนอมในลักษณะสานเสวนา โดยการอาศัยความศรัทธาในงานบุญประจำปีมาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบวิธีการในการคลี่คลายความขัดแย้งในระดับผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้าน ยังไม่เป็นการคลี่คลายความขัดแย้งในทุกระดับ ด้วยความไม่เข้าใจกันรับฟังกันน้อยเป็นทุนเดิมความขัดแย้งนี้ก็ยังคงอยู่และอาจจะกลับมารุนแรงขึ้นหรือมากกว่าเดิมก็เป็นได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตในการเข้าประนีประนอมคลี่คลายความขัดแย้งของชุมชนนี้มีลักษณะร่องรอยคล้ายกับแนวคิดทฤษฎีสานเสวนา ที่ผสมผสานตามหลักพระพุทธศาสนา แต่ยังคงขาดกระบวนการในการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ระหว่างวัดกับชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเพื่อเป็นการลดหรือป้องกันความขัดแย้งในภายภาคหน้า ทำให้ผู้วิจัยนั้นมีความสนใจที่จะนำเสนอแนวคิด “พุทธสานเสวนา” มานำเสนอซึ่งมีลักษณะรูปแบบวิธีการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนและแนวทางในการนำมาประยุกต์ใช้จัดการความขัดแย้งในลำดับต่อไป